Για τους σημερινούς ανθρώπους τα χάνια είναι άγνωστα. Μερικοί παλιότεροι κάτι θυμούνται.
Εκείνοι που τα γνώρισαν στην ακμή τους δεν υπάρχουν σήμερα. Έτσι πολλοί διαβαίνουν πλάι από
τα χαλάσματα τους ή και από τα στεκούμενα παλιά χτίσματά τους και δεν τους θυμίζουν τίποτα.
Δεν υποψιάζονται ότι εδώ υπήρξε κάποτε ζωή και κίνηση ζηλευτή.

Η λέξη «χάνι» προέρχεται από την τούρκικη «χαν», που σημαίνει πανδοχείο, εξοχικό. Πραγματικά
τα χάνια έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου μέχρι το πρόσφατο παρελθόν. Ήσαν
οάσεις μέσα στην έρημο. Ο ταξιδιώτης, ο περαστικός, ο στρατολάτης, ο πεζοπόρος ή ο καβαλάρης
έβρισκε καταφύγιο τον χειμώνα με τις νεροποντές και τις χιονοθύελλες, αλλά και τις άλλες εποχές
ένα καταφύγιο για να απαγκιάσει, να αναπαυθεί, να στεγνώσει, να φάει και να κοιμηθεί εκείνος και
τα ζώα του και να είναι ασφαλισμένοι από λογικούς κινδύνους και ταλαιπωρίες.
Το χάνι ήταν ένας σωτήριος σταθμός (ένα μοτέλ των καιρών μας), μια ηλιαχτίδα στο σκοτάδι, μια
παρηγοριά και μια ελπίδα στην ερημιά, το στέγνωμα του ιδρώτα και διέθετε ό,τι ζητούσε ο
περαστικός εκείνου του καιρού και τα ζώα του, δηλαδή στέγη, τροφή και ασφάλεια από την
πληθώρα των κακοποιών και των ληστών, που ήταν ο φόβος και ο τρόπος των ταξιδιωτών και των
εμπορευομένων, νέα, κουβεντούλα, κουτσομπολιό κ.λπ. Και πρακτορεία ειδήσεων ήσαν τα χάνια,
γιατί κάθε ταξιδιώτης έφερνε μαζί του και τα νέα που είχε ακούσει στον τόπο απ' όπου ξεκίνησε
και οι χαντζήδες τα περίμεναν με ιδιαίτερη χαρά.
Τα χάνια ήσαν και άσυλα απαραβίαστα κυρίως από τους κακοποιούς και τους ληστές, γιατί αυτά τα
σινάφια είχαν ανάγκη την υποστήριξη των χαντζήδων, που τους τροφοδοτούσαν και τους έκρυβαν
για πολύ καιρό. Απέφευγαν μάλιστα να μπλέξουν τους χαντζήδες με τα αποσπάσματα της
χωροφυλακής και τη δικαιοσύνη, διότι κάτι τέτοιο θα τους έβλαπτε ανεπανόρθωτα. Έτσι σαν
έφτανε κανείς στο χάνι, δεν διέτρεχε κανένα κίνδυνο.
Τα χάνια είναι θεσμός πανάρχαιος με αδιάκοπη πορεία δια μέσου των αιώνων, που διατηρήθηκε
μέχρι τις παραμονές του Β' Παγκοσμίου πολέμου ή και λίγο αργότερα. Δημιουργήθηκαν από
κοινωνική ανάγκη σε ερημιές πολυσύχναστων περασμάτων και σε σταυροδρόμια, για να

εξυπηρετούν τους ταξιδιώτες και τον σκοπό του ταξιδιού τους και οι ιδρυτές τους ήσαν άνθρωποι
τολμηροί και ριψοκίνδυνοι. Έτσι κέρδιζαν και μάλιστα γενναία ποσά, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι
να μεταναστεύουν σε μακρινά μέρη ή και σε άλλες χώρες.
Στα Βαλκάνια έχουν πάρα πολλά χάνια (σταθμοί), που συνέδεαν χώρες και χωριά και εξυπηρετούσαν τη μετανάστευση και το εμπόριο προς την Ευρώπη, την Ασία και τις υπόλοιπες
χώρες της Βαλκανικής, ενώ στην Ανατολή σώζονται ακόμα και στις μέρες μας πολλά μεγάλα χάνια
στην Τεχεράνη (Μπουγιούκ Χαν), στη Βαγδάτη, στη Δαμασκό και σε άλλες μεγαλουπόλεις, τα
που είναι σωστά φρούρια.
Τα χάνια χτίζονταν σε δημοσιές (δημόσιους δρόμους) και σε επιλεγμένα μέρη, ώστε να εξυπηρετούν και να εκπληρώνουν απόλυτα τον σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκαν. Φρόντιζαν οι χαντζήδες ώστε τα χάνια τους να βρίσκονται κατά κύριο λόγο σε κεντρικό δρόμο, να υπάρχουν
κοντά βρύσες με αρκετό νερό για να πιάσουν και να ξεδιψάσουν οι στρατολάτες και τα ζώα τους, να
νίβονται, να δροσίζονται και να πλένουν τα λερωμένα τους ρούχα, τα πόδια τους και όλο τους το
σώμα καμιά φορά, να είναι προφυλαγμένα από ανέμους και να υπάρχουν γύρω – γύρω πολλά και
σκιερά δέντρα (καρυδιές, πλατάνια, μουριές κ.λπ.) και πλατώματα, για να κοιμηθούν οι άνθρωποι
το καλοκαίρι, να ξεφορτώνουν και να δένουν τα ζώα τους.
Τα χάνια δεν ήσαν απλά σπιτάκια, αλλά μεγάλα, και το κύριο συγκρότημα ήταν διώροφο, με πολλά οικοδομήματα πετρόχτιστα. Τα κύρια συγκροτήματα ήσαν καλοφτιαγμένα, περιποιημένα,
σοβατισμένα, μισαντρωμένα και ταβανωμένα. Ο επάνω όροφος χρησίμευε για κατοικία και εκεί
βρίσκονταν τα υπνοδωμάτια με τα κρεβάτια, όπου κοιμούνταν οι πελάτες. Ένα από αυτά ήταν το
χειμωνιάτικο με το τζάκι. Στο χειμωνιάτικο και γύρω από το αναμμένο τζάκι μαζεύονταν ξένοι και
οικείοι για να ζεσταθούν, να στεγνώσουν από τις λάσπες και τις βροχές του χειμώνα, να συζητήσουν τα νέα και μάλιστα τα πολιτικά, και ύστερα να αποσυρθούν στις κάμαρες για ύπνο,
όπως τους κανόνιζε η χαντζίνα. Η οικογένεια κοιμόταν κατά κανόνα στο χειμωνιάτικο. Μπορούσαν
στα μικρά και συνήθη χάνια να εξυπηρετηθούν γύρω στα δέκα άτομα. Αν δεν έφταναν τα κρεβάτια,
κοιμούνταν και στρωματσάδα κάτω στο πάτωμα.
Στο ισόγειο ήταν το μαγαζάκι του χαντζή με όλα τα χρειαζόμενα για τον εφοδιασμό των πελατών.
Είχε σόμπα για το χειμώνα, τραπεζάκια με καθίσματα, κρασί, ρακί, καφέ και άλλα ποτά,

αλλά και
μικροεμπορεύματα. Εδώ σερβιριζόταν το ζεστό τσάι, ο καφές, οι τριφτάδες το χειμώνα, το ρακί ή
το κρασί το καλοκαίρι και το φαγητό, συνήθως φασολάδα, φακές, τραχανάς, μανέστρα, αλλά και
πατσάς, βραστό κρέας με ζουμί, τυρόψωμο, ελιές, χόρτα και διάφορα ζυμαρικά εγχώρια. Χρέη
σερβιτόρων εκτελούσαν τις περισσότερες φορές ο χαντζής, η χαντζίνα ή και άλλα μέλη της οικογένειας.
Προαναφέρθηκε, κοντά στο κύριο οικοδόμημα και άλλα βοηθητικά χτίσματα, όπου αποθήκευαν τους σανούς και τα άχυρα για τα ζώα και εκεί σταυλίζονταν και τα ζώα. Οι περισσότεροι διαβάτες είχαν και ένα ή δύο ζώα με εμπορεύματα.
Το μαγείρεμα γινόταν στο χειμωνιάτικο ή σε πλαϊνό μικρό δωμάτιο, το οποίο χρησίμευε για μαγειρείο και όπου στεγαζόταν και ο φούρνος για το ψήσιμο του ψωμιού. Όλα τα οικοδομήματα
ήσαν σκεπασμένα με πλάκες. Οι χαντζήδες ήσαν άνθρωποι νοικοκυραίοι. είχανν μετρητά και τα
αμπάρια τα γεμάτα. Είχαν ζώα, κότες, πάπιες, χήνες και σκύλους για συντροφιά και ασφάλεια
στην ερημιά τους. Το όνομά τους ήταν γνωστό και μακρύτερα, σε όλη την περιοχή. Κατά κανόνα
ήσαν άνθρωποι καλοκάγαθοι και καλόκαρδοι, πρόθυμοι και περιποιητικοί. Δεν τους έλειπε και το
χιούμορ και έκαναν ευχάριστη την παραμονή των πελατών τους. είχανν παρατσούκλια και γενικά
είχαν δικό τους τύπο.
Οι χαντζήδες γνώριζαν πολυάριθμες και όμορφες ιστορίες και ξεκαρδιστικά ανέκδοτα, τα οποία
διηγούνταν «σαλτσωμένα» στους πελάτες τους κατά το διάστημα της παραμονής τους στο χάνι.
έγινε ακόμα ολόκληρο ληξιαρχείο. Γνώριζαν όλους τους πελάτες τους με το μικρό τους όνομα,
επώνυμο, παρατσούκλι, το χωριό καταγωγής τους και όλα τα νέα.
Ήσαν ακόμα πληροφοριοδότες, εμποροµεσίτες ακόμη και τραπεζίτες και πιστωτές. Αποτελούσαν
επιπρόσθετα κέντρα συναντήσεων και συναλλαγών μεταξύ των κατοίκων της περιοχής. Εδώ
λύνονταν διαφορές, γινόταν ανταλλαγή των εμπορευμάτων και αγοραπωλησιών. ένα είδος παζαριού και κέντρου επικοινωνίας και χωρίς αυτά που ήταν αδύνατο να προοδεύσει και να αναπτυχθεί το εμπόριο, αλλά και να επιτευχθεί η εξυπηρέτηση των κατοίκων.
Όχι σπάνια κλείνονταν εκεί για μέρες πολλοί πελάτες από τα χιόνια ή τις θύελλες, τις βροχές και τις
απρόοπτες καταιγίδες. Στο διάστημα του αποκλεισμού τους όλοι οι πελάτες γίνονταν ένα.
Τρωγόπιναν και διασκέδαζαν. Ο χρόνος δεν μετρούσε τότε με τον ρυθμό της εποχής μας, το άγχος
και την ανυπομονησία.

Εκτός από τα ερημικά χάνια, τα χάνια και στις κωμοπόλεις, αλλά και τις πόλεις με την ίδια ξενοδοχειακή μορφή και για τον ίδιο ακριβώς σκοπό. Τα χάνια των πόλεων ήσαν πιο μεγάλα και
πιο άνετα. Είχαν μεγάλες αυλές, υποστατικά, δωμάτια πρώτης και δεύτερης κατηγορίας, καλύτερη
κουζίνα, ποικιλία φαγητών κ.τ.λ. και βέβαια είχαν μεγαλύτερη κίνηση, γιατί οι πελάτες ήσαν και
από μεγαλύτερες περιφέρειες και από μακρινότερους τόπους. Αποτελούσαν δηλαδή σημείο συνάντηση ανθρώπων πάσης κατηγορίας και προέλευσης.
Πολλά από τα μοναχικά χάνια έχουν συνδεθεί και με ιστορικά γεγονότα, όπως το χάνι του Βαλιερή
στην Ήπειρο (ο Αλής το 1812 εξόντωσε τους Γαρδικιώτες), το χάνι του Ζεμενού στον Παρνασσό.
κοντά στην Αράχοβα (ο Αθανάσιος Διάκος σκότωσε τους πρώτους Τούρκους φοροχαρατσήδες το
1821), το χάνι της Γραβιάς με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο (1821), το χάνι της Ακράτας (1822) κ.π.ά.,
αλλά και με ανατριχιαστικά εγκλήματα.
Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας στα χάνια της επαρχίας Καλαβρύτων, πρέπει κατ' αρχήν να
σημειώσουμε ότι το νότιο τμήμα της επαρχίας Καλαβρύτων είναι το πιο κεντρικό της Πελοποννήσου και το μοναδικό στρατηγικό πέρασμα από την Ηλεία στα Καλάβρυτα, την Κορινθία
και την Γορτυνία και αντίστροφα. Η διαδρομή από Τριπόταμα μέχρι Δάρα, Μαζαϊκά και
Τα Καλάβρυτα είναι μια από τις γραφικές στην ευρύτερη περιοχή και έχουν τα περισσότερα χάνια
από κάθε άλλη περιοχή. Σε απόσταση τριάντα περίπου χιλιομέτρων υπάρχουν περισσότερα από δέκα
χάνια, ώστε να αντιστοιχούν ένα χάνι ανά τρία χιλιόμετρα.
Από τον Πύργο, την Αμαλιάδα και ακόμη από την Πάτρα μέχρι τη Δίβρη που είχε κατά μήκος του
δρόμου πάρα πολλά χάνια, όπως του Πανόπουλου, του Καλλιμάνη, του Κουτοκρίαρου, της Ντάρτιζας, του Αϊ - Γιάννη μέχρι του Θεοφάνη πριν από την Δίβρη, όπου στένευε το πέρασμα.
Από του Θεοφάνη το χάνι αρχίζουμε την περιήγηση μας και την πορεία μας προς τα Καλάβρυτα.
Του Θεοφάνη το χάνι καλωσόριζε όλους όσους ξεκίναγαν από τον Πύργο, την Αμαλιάδα και την
Πάτρα για τα Καλάβρυτα, την Αρκαδία και την Κορινθία. Εδώ βρισκόταν «της κοπέλας η βρύση».
Η περιοχή και το χάνι ήσαν Διβριώτικα. Σώζεται ως τώρα όχι πλέον σαν χάνι, αλλά σαν σπίτι και
μόνο. Λίγα χιλιόμετρα μετά του Θεοφάνη το χάνι, στο γεφύρι στο Διβρέικο ποτάμι ήταν κτισμένο
το χάνι του Μπάλα, το οποίο σώζεται στις μέρες μας, αλλά μάλλον χρησιμοποιεί για γιδομαντρί, γιατί

ο δημόσιος δρόμος έχει άλλη κατεύθυνση. Από εδώ άρχιζε ο λεγόμενος «Κακός ανήφορος». Πολύ
κοντά στο χάνι του Μπάλα βρισκόταν του Καραλέτση το χάνι, το οποίο επίσης σώζεται, αλλά
είναι ακατοίκητο. Και τα τρία αυτά χάνια ήσαν Διβρέικα. Ακολουθούσε το Μοστενιτσάνικο χανάκι
του Μαρίνη, από το οποίο σήμερα δεν υπάρχει τίποτα, επειδή το κατέστρεψε ο δημόσιος δρόμος.
Καιρός να φτάσουμε στον Καλαβρυτινό χώρο, στα Τριπόταμα. Τα Τριπόταμα ήταν κόμβος, που
εξυπηρετούσε όλα τα Καλάβρυτα και την Αρκαδία, και γι' αυτό είχε πολλά χάνια. Δύο ήσαν τα
σπουδαιότερα, του Θωμά και του Τραμπούκου, τα οποία λειτουργούσαν και όταν ακόμα έφτασε
εδώ το 1932 ο δημόσιος δρόμος και εξελίχθηκαν σε μοντέρνα ξενοδοχεία ύπνου, φαγητού και σε
εμπορικά καταστήματα.
Μετά τα Τριπόταμα, ακολουθώντας δεξιά του ρου του Βερτσιώτικου ποταμού, συναντούμε το χάνι
του Γκαβαντώνη (Αντωνόπουλου), ονομαστό και σημαντικότατο, που κατοικείται και σήμερα.
Μπαίνοντας στη Βερτσιώτικη περιοχή, συναντάμε το χάνι του Ψιάρρου (χάλασμα τώρα) και ένα
χιλιόμετρο πιο πέρα βρίσκεται το χάνι του Κοτσιρήνη (παπα - Κώστα Παναγοπούλου), χάνι με
πλούσια ιστορία και δόξα λόγω της εξαιρετικής θέσης που κατέχει, καθώς είναι περιτριγυρισμένο
από πολλά κεφαλόβρυσα με κρύο νερό και από πολλά οπωροφόρα δέντρα.
Στο Σκουπέικο μοναδικό χάνι ήταν το πάντα ανθηρό χάνι του Καλαθά, κτισμένο σε γραφική θέση,
με κεφαλόβρυσο και πλούσιο πράσινο.
Στο Κακάσοβα (Χοβολίτικο) βρισκόταν το Σοφιανέικο χάνι, ένα μεγαλοπρεπές κτίριο με πολλά
υποστατικά, με αρχοντιά και ιστορία. Σε αυτό εδώ το χάνι την περίοδο 1825-1827 είχε το
στρατηγείο του ο Ιμπραήμ πασάς, όταν εξεστράτευσε εναντίον της επαρχίας μας. Το χάνι ήταν των
Σοφιανών από το Σοπωτό και σήμερα είναι ερείπιο και εγκαταλελειμμένο.
Λίγα μέτρα πιο πάνω βρίσκεται το χάνι των Πετιμεζαίων, που σώζεται και κατοικείται. Στο
Κοκκοβίτικο και Φιλέικο κάμπο υπήρχε το χάνι του Πάνου Σακελλαρόπουλου από του Φίλια, το
που σώζεται, αλλά δεν κατοικείται.
Σαν περάσουμε το Φιλέικο γεφύρι, τελευταίο στα δεξιά του κάμπου, συναντάμε του Καμπά τον
μύλο, που λειτουργούσε και σαν χάνι. Από εδώ ακολουθούμε τη ροή του ποταμού Τράγου,
περνάμε το Δερβένι προς τη Λιβέριζα (Παγκρατέικα Καλύβια) και φτάνουμε στο Δαρέικο, στου

Κιούσι με κατεύθυνση προς την Τρίπολη.
Στα Παγκρατέικα Καλύβια, στη δεξιά όχθη του Λάδωνα είναι το χάνι του Κοτσολέτη, που προσφέρει και σήμερα τις υπηρεσίες του σαν κέντρο μοντέρνου.
Από τα Παγκρατέικα Καλύβια στρεφόμαστε προς τα αριστερά και ακολουθώντας τη ροή του
Αροανίου ποταμού, φτάνουμε στα Μαζαϊκά, εμπορικό και εκπολιτιστικό κέντρο της Κατσανάς,
των δήμων Κλειτορίας, Λευκασίου. Εδώ ήκμαζε μέχρι τελευταία το χάνι του Νταβέλη. Από τα
Μαζαϊκά προς τα Καλάβρυτα του οροπεδίου των Σουδενών συναντούμε τα χάνια του Μπίμπαγα στο Πλανητερέικο, του Μπράτσικα στα Καστριά και του Παπασιγαλού στα Σουδενά.
Στα Καλάβρυτα ονομαστό ήταν το χάνι του κυρ- Αλέκου, που εξυπηρέτησε την επαρχία μέχρι την
καταστροφή των Καλαβρύτων από τους Γερμανούς στις 13-12-1943.
Βέβαια εκτός από τα χάνια που αναφέρθηκαν και άλλα πολλά στην γύρω περιοχή, αλλά και μέσα στην επαρχία. Το Ονομαστό ήταν το χάνι του Πίττα στη Μαμαλούκα (Μυγδαλιά), στον
δρόμο από την Στρέζοβα προς τα Μαζαϊκά. Δεν ήταν κατώτερο σε φήμη και το Συρμπανέικο χάνι
της περίφημης για την καλλονή της και την ελαφρότητα της Θυμιούλας της Συρμπανιώτισσας, που
δεν είχε κακοκαρδίσει κανέναν από τους περαστικούς.
Από την Πάτρα προς τα Καλάβρυτα ονομαστά ήσαν τα χάνια του Παπαντώνη, του Λαδά και του
Χατζή στη Βλασία και του Χολιαστού μεταξύ Μπούμπουκα και Κερτέζη.
Η διαδρομή και περιγράψαμε (Τριπόταμα – Παγκρατέικα Καλύβια – Μαζαίικα – Καλάβρυτα) είναι
η κεντρική και γραφική. Διαρρέεται από το Αροάνιο ποταμό, τον Λάδωνα, τον Σκουπιώτικο Γαϊδουροπνίχτη και το Βερτσιώτικο ποτάμι.
Από εδώ πέρασαν ο στρατηγός των Αιτωλών Ευρυπίδας και ο Φίλιππος ο Ε' της Μακεδονίας το
210 π.Χ., ο περιηγητής Παυσανίας το 172 μ.Χ., ο Κολοκοτρώνης και ο Ιμπραήμ κατά την επανάσταση του 1821.

Απόσπασμα από το βιβλίο << ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ>> του Νώντα Σακελαρόπουλου